

บทที่ 2

บทบาทสตรีในการจัดการสิ่งแวดล้อม

2.1 ที่มาของสตรีในการพัฒนา

องค์การสหประชาชาติก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2488 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะรักษาระเบียบของโลก ถึงแม้ว่ากฎบัตรสหประชาชาติ พ.ศ. 2488 จะยอมรับความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย แต่ก็มองความเสมอภาคระหว่างเพศในแง่ของสิทธิมนุษยชนเป็นสำคัญ โดยระบุจุดมุ่งหมายไว้ดังนี้ เพื่อยืนยันการยึดมั่นในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน เกียรติภูมิ และคุณค่าของบุคคลตลอดจนความเสมอภาคระหว่างชายหญิง และระหว่างชาติใหญ่กับชาติเล็ก (องค์การสหประชาชาติ, 2526 :1)

ทศวรรษแรกแห่งการพัฒนาของสหประชาชาติ (พ.ศ. 2503-2513) ได้พยายามที่จะลดปัญหาความยากจนในกลุ่มประเทศยากจน โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มการสะสมทุนและผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross National Product) แต่นโยบายดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ กลุ่มประเทศยากจนเหล่านี้จึงแสวงหาแนวทางการพัฒนาใหม่ และเรียกร้องให้มีการกำหนดระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศใหม่ (New International Economic Order) เพื่อปรับโครงสร้างระบบเศรษฐกิจโลกและเพื่อจัดสรรอำนาจในการควบคุมแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ เสียใหม่ ทศวรรษที่สองแห่งการพัฒนาของสหประชาชาติ (พ.ศ. 2513-2523) ได้ให้ความสนใจต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ อันหมายถึงการให้กลุ่มประชากรที่ยากจนที่สุดได้รับส่วนแบ่งทรัพยากรเพิ่มขึ้น และมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ในทศวรรษที่สองแห่งพัฒนานี้เอง ที่สตรีซึ่งมีจำนวนครึ่งหนึ่งของมนุษยชาติได้รับความสนใจและกล่าวถึงในการพัฒนา แนวคิดใหม่นี้พยายามให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาและได้กลายเป็นสูตรของยุทธศาสตร์การพัฒนาในทศวรรษ 1970 (พ.ศ. 2513-2522) ด้วยเหตุนี้ คำว่า 'สตรีในการพัฒนา' จึงปรากฏอยู่ในนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม

สหประชาชาติมีมติให้ปี พ.ศ. 2515 ได้ประกาศให้ทศวรรษ 1970 (พ.ศ. 2518-2528) เป็นทศวรรษสตรี (The International Decade for Women) และในปี พ.ศ. 2518 เป็นปีสตรีสากล (International Women's Year) กิจกรรมเด่นที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการศึกษาในระดับนานาชาติมากที่สุดคือ การที่องค์การสหประชาชาติได้จัดการประชุมเรื่องสตรีของโลกตามครั้งแรก [การประชุมเรื่องสตรีของโลกครั้งที่สี่จัดขึ้นที่กรุงปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อเดือนกันยายน 2538]

การประชุมเรื่องสตรีของโลกครั้งแรกจัดขึ้นที่กรุงเม็กซิโกซิตี ประเทศเม็กซิโก เมื่อปีพ.ศ. 2518 เพื่อกำหนดลักษณะของสังคมที่สตรีมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างแท้จริง รวมทั้งกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ที่ประชุมเรื่องสตรีของโลกครั้งแรกได้ยอมรับแผนปฏิบัติการ (World Plan of Action) ซึ่งกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์การดำเนินงานในช่วงทศวรรษสตรี (พ.ศ. 2518-2528) รวมทั้งเรียกร้องให้องค์การภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติช่วยกันดำเนินการให้แผนปฏิบัติการบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ แนวคิดหลักของแผนปฏิบัติการในช่วงทศวรรษสตรี คือ เสมอภาค พัฒนา และสันติภาพ

การประชุมเรื่องสตรีของโลกครั้งที่สองจัดขึ้นที่กรุงโคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ก เมื่อปี พ.ศ. 2523 ซึ่งเป็นกึ่งทศวรรษสตรี การประชุมครั้งนี้ได้พิจารณาถึงความสำเร็จและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในช่วง 5 ปีแรกของทศวรรษสตรี ที่ประชุมได้เสริมสร้างความเข้าใจระหว่างชาติว่า โลกจะต้องให้ความสนใจต่อสตรีในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในชีวิตทุก ๆ ด้าน และได้มีมติให้ทำการสำรวจบทบาทสตรีในการพัฒนาทั่วโลก งานสำรวจดังกล่าวถือเป็นก้าวสำคัญของการวิเคราะห์บทบาทสตรีในโครงการพัฒนาสำคัญๆ ซึ่งจะใช้เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนา ระหว่างประเทศ (International Development Strategy) ในทศวรรษที่สามแห่งการพัฒนาของสหประชาชาติ (พ.ศ. 2523-2533) การสำรวจครั้งนี้ยังมีจุดมุ่งหมายที่จะทำการประเมินผลอย่างเป็นระบบ ซึ่งจำเป็นต่อการสร้างยุทธศาสตร์ให้สตรีมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา กระแสหลักของโลก นี่คือการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับระบบการดำเนินงานด้านสตรีในสหประชาชาติ ที่ประชุมเรื่องสตรีของโลกครั้งที่สองได้มีมติรับรองโครงการปฏิบัติการ (The Programme of Action) สำหรับช่วง 5 ปีหลังของทศวรรษสตรี โดยยังคงเน้นว่าสุขภาพ การศึกษา และการจ้างงานเป็นปัญหาสำคัญของสตรี

การประชุมเรื่องสตรีของโลกครั้งที่สามจัดขึ้นที่กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา เมื่อปี พ.ศ. 2528 เพื่อทบทวน ประเมินผลความสำเร็จและความล้มเหลวของทศวรรษสตรี นอกจากการแจ้งผลการสำรวจบทบาทสตรีทั่วโลกและการประเมินผลการปฏิบัติงานในช่วงทศวรรษสตรี (พ.ศ. 2518-2528) จุดเด่นที่สุดของการประชุมครั้งนี้ คือ การมีมติรับรองยุทธศาสตร์เพื่อความก้าวหน้าของสตรี (Forward Looking Strategies) ซึ่งประกาศใช้ไปจนถึง พ.ศ. 2543 ยุทธศาสตร์ดังกล่าว เน้นความสำคัญของสตรีในฐานะปัญญาชน ผู้กำหนดนโยบายผู้วางแผน ตลอดจนในฐานะผู้ให้ประโยชน์และผู้รับประโยชน์จากการพัฒนา

กล่าวโดยสรุป แนวคิดสตรีในการพัฒนาเกิดจากปัจจัยแวดล้อมสองประการ คือ

1) การแสวงหาแนวทางที่สามารถแก้ปัญหาได้จริงหลังจากประสบความล้มเหลวในทศวรรษแรกแห่งการพัฒนา ในปี พ.ศ. 2503-2513

2) การเติบโตของแนวคิดสตรีอันมีพื้นฐานมาจากการประเมินฐานะที่ตกเป็นเบี้ยล่างของสตรีอย่างเป็นระบบ โดยใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพและได้กำหนดอย่างชัดเจนให้ทศวรรษสตรี (พ.ศ. 2518-2528) เป็นส่วนหนึ่งของทศวรรษการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ เพื่อสร้างความมั่นใจว่าสตรีจะมีส่วนร่วมในการพัฒนา (แม็กกีร์, 2527, พิททีล่าและวิกเคอส์, 2533)

ทศวรรษสตรีก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมา ด้วยการระดมความสนใจ เงินทุน และผู้คนจากทั่วโลกเข้าร่วมการเคลื่อนไหวเพื่อสตรี รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญต่อปัญหาสตรี รัฐบาลจาก 116 ประเทศได้ลงมติรับรองและลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยการเลือกปฏิบัติทางเพศ มีการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยการกีดกันทางเพศ จัดตั้งกลไกระดับชาติสำหรับสตรีในการพัฒนา รวมทั้งกำหนดให้การพัฒนาสตรีเป็นพันธะผูกพันที่รัฐจะต้องดำเนินการ

2.2 ข้อจำกัดของสตรีในการพัฒนา

เนื่องจากสตรีในการพัฒนาเป็นแนวทางการพัฒนาซึ่งรวมปัจจัยต่าง ๆ ไว้และเกี่ยวข้องกับหน่วยงานระหว่างประเทศที่ให้ความช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวข้องกับระบบราชการต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ ด้วยเหตุนี้ โครงการพัฒนาต่าง ๆ ของสตรีในการพัฒนาจึงไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับแนวคิดสตรี ผู้ที่สนับสนุนสตรีในการพัฒนามองว่า สตรีในการพัฒนาเป็นโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้แก่ผู้หญิงที่ยากจนในประเทศกำลังพัฒนา ในขณะที่แนวคิดสตรีเป็นอุดมการณ์ที่เลื่อนลอยเป็นนามธรรมมุ่งต่อต้านผู้ชาย และไม่สามารถแก้ปัญหาพื้นฐานของสตรีอย่างเป็นรูปธรรมได้

โดยแท้จริงแล้ว สตรีในการพัฒนาเป็นเรื่องของบทบาทหญิงชาย และด้วยเหตุนี้แนวคิดสตรีจึงเกี่ยวข้องกับสตรีในการพัฒนาอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะแนวคิดสตรีจะวางกรอบสำหรับการวิเคราะห์เจาะลึก ถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชายที่อยู่ในโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ เมื่อพิจารณาการพัฒนาทั้งระบบจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงการวิเคราะห์ตามแนวคิดสตรีด้วย ถึงแม้ว่า ทศวรรษที่สองแห่งการพัฒนาของสหประชาชาติจะได้ชี้ให้

เห็นว่า ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนา แต่ก็ไม่ได้เปลี่ยนทัศนคติที่มองว่าผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชาย

2.3 การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ประเทศ ไปจนถึงระดับโลกนั้น ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องแก้จากระดับท้องถิ่น ประเทศ ก็จะส่งผลไปยังการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับโลกได้ ความสำคัญของประชามนนานาชาติในปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับโลกได้รับการกระตุ้นให้เพิ่มสูงขึ้นจนถึงสุดยอดในปี พ.ศ. 2515 เมื่อองค์การสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมระดับรัฐบาลเรื่อง “สิ่งแวดล้อมของมนุษยชาติ” ที่กรุงสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน การประชุมครั้งนี้ มีคณะผู้แทนรัฐบาลจาก 113 ประเทศเข้าร่วมประชุมเพื่อพิจารณาปัญหาสิ่งแวดล้อมนานาชาติประการที่ได้ถูกละเลยมาเป็นเวลาช้านาน จากการศึกษาที่ได้มีการอภิปรายในปัญหาต่าง ๆ กันอย่างกว้างขวางที่ประชุมได้มีมติให้ออกประกาศเป็นหลักการของสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษยชาติ ซึ่งมีชื่อเรียกโดยทั่วไปว่า “ประกาศหลักการกรุงสตอกโฮล์มว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษยชาติ ค.ศ. 1972” นอกจากนั้นที่ประชุมยังได้อนุมัติแผนปฏิบัติการที่บรรจุข้อเสนอแนะสำหรับเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย และจัดการสิ่งแวดล้อมของรัฐ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตไว้อีกด้วย ผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการประชุมครั้งนี้ก็คือการก่อตั้ง “โครงการสิ่งแวดล้อมของสหประชาชาติ (UNEP)” ขึ้นมาในระบบงานขององค์การสหประชาชาติ โดยมีฐานะเป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีหน้าที่ในการปฏิบัติตามนโยบายและข้อเสนอแนะตามหลักการ และแผนปฏิบัติการกรุงสตอกโฮล์ม รวมทั้งการประสานงานด้านสิ่งแวดล้อมของสหประชาชาติด้วย

หลักการที่สำคัญในประกาศหลักการกรุงสตอกโฮล์มคือส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ ในหลักการข้อที่ 21 และ 22 ซึ่งมีสาระดังนี้

หลักการข้อที่ 21 รัฐมีสิทธิอธิปไตยโดยตามกฎหมายสหประชาชาติ และหลักการกฎหมายระหว่างประเทศที่จะแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรของตนตามนโยบายสิ่งแวดล้อมที่ได้กำหนดไว้ และต้องรับผิดชอบ ให้หลักประกันว่ากิจกรรมภายในเขตอำนาจ และการควบคุมของตนจะไม่ก่อความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมของรัฐอื่น หรือแก่บริเวณที่อยู่นอกเขตอำนาจของรัฐใด ๆ

หลักการข้อที่ 22 รัฐต้องร่วมมือกันพัฒนากฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับความรับผิดชอบและการทดแทนความเสียหายให้แก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายจากภาวะมลพิษ และความ

เสียหายทางสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่เป็นผลจากกิจกรรมภายในอำนาจ และการควบคุมของรัฐดังกล่าวต่อบริเวณที่อยู่นอกเขตอำนาจของตน

หลักการกรงสตอกโฮล์มทั้ง 2 ข้อ เป็นหลักการพื้นฐานสำคัญซึ่งทำให้หลักกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศได้พัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบ การประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่อง “สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา” หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “เอิร์ท ซัมมิท” ขององค์การสหประชาชาติที่นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล นับว่าเป็นก้าวที่สำคัญอีกก้าวหนึ่งต่อความพยายามในการประชุม เอิร์ท ซัมมิท ประกอบด้วย

1) แผนปฏิบัติการ 21 จุดประสงค์ของแผนปฏิบัติการ 21 คือความพยายามที่จะผสมผสานการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับประเด็นการพัฒนา กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาได้พยายามผลักดันหลาย ๆ ประเด็นเพิ่มเข้าไป เช่น เรื่องความยากจน ภัยแล้ง การกำจัดกากของเสีย การตัดไม้ทำลายป่า เป็นต้น

ปัญหาสำหรับแผนปฏิบัติการ 21 คือ ปัญหาในทางปฏิบัติ วิธีการที่จะดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ 21 และแผนดังกล่าวนี้จำเป็นต้องใช้เงินเพื่อให้แผนดังกล่าวบรรลุตามเป้าหมาย เจ้าหน้าที่องค์การสหประชาชาติประเมินว่าจะต้องใช้งบประมาณถึง หกร้อยพันล้านเหรียญสหรัฐในการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ 21 ประเทศกำลังพัฒนาจะต้องได้รับเงินช่วยเหลือจากประเทศพัฒนาแล้วถึง หนึ่งร้อยยี่สิบห้าพันล้านเหรียญสหรัฐต่อปี จึงจะดำเนินการได้ ประเทศพัฒนาแล้วจะต้องบริจาคร้อยละ 0.7 ของรายได้ประชาชาติ ซึ่งในบรรดาประเทศที่พัฒนาแล้วมีประเทศสหรัฐอเมริกาประกาศออกมาอย่างชัดเจนว่าไม่สามารถที่จะช่วยเหลือทางการเงินถึง 0.7 ของรายได้ประชาชาติได้ ประเทศพัฒนาอื่น ๆ ก็มีท่าทีลังเลในการให้เงินช่วยเหลือดังกล่าว อย่างไรก็ตามการประชุม เอิร์ท ซัมมิท ครั้งนี้ ประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้ทุกประเทศทั่วโลกต้องผิดหวังกับบทบาทของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อสิ่งแวดล้อมโลกในครั้งนี้

2) อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองบรรยากาศโลก เนื่องจากปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญปัญหาหนึ่ง คือ อุณหภูมิของโลกสูงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศมีมากเกินไป ประเทศกำลังพัฒนาต้องการให้ประเทศที่พัฒนาแล้วรับผิดชอบเรื่องนี้อย่างสำคัญ เนื่องจากประเทศพัฒนาแล้วเป็นผู้ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ว่าจะอนุญาตเวลาให้ถึงปี ค.ศ. 1995 หรือปี ค.ศ. 2000 ประเทศสหรัฐอเมริกา ลงนามในอนุสัญญานี้ด้วยโดยได้ขอให้ตัดข้อความระยะเวลากำหนดห้ามปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่แน่นอนออกไป

3) อนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และการถ่ายทอดเทคโนโลยีประเทศต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์สัตว์ พืช นานาชนิด และการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากประเทศพัฒนาแล้วให้กับประเทศกำลังพัฒนา ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ยอมรับร่วมลงนามในอนุสัญญาฉบับนี้ ขณะที่ประเทศอื่น ๆ ส่วนใหญ่ร่วมลงนามด้วย

4) หลักการพิทักษ์ป่าไม้ ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับหลักการพิทักษ์ป่าไม้ ก็คือการหาแนวทางในการจัดการการอนุรักษ์ และการพัฒนาแบบยั่งยืนของป่าทุกชนิด ได้มีความคิดเห็นขัดแย้งในประเด็น “การจัดการป่าไม้” ประเทศพัฒนาแล้วต้องการให้ป่าเขตร้อนที่เหลืออยู่ในปัจจุบันคงสภาพอยู่ต่อไป เพื่อเป็นแหล่งถูกจับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และเป็นที่อยู่อาศัยของความหลากหลายทางชีวภาพ ขณะที่ประเทศกำลังพัฒนามองป่าในฐานะที่เป็นแหล่งรายได้ หารายได้ก็ตามทุกประเทศร่วมลงนามในหลักการพิทักษ์ป่าไม้ เนื่องจากไม่มีข้อผูกมัดทางกฎหมายใด ๆ ทั้งนี้รวมถึงประเทศสหรัฐอเมริกาด้วย

ประเด็นปัญหาที่ได้หยิบยกขึ้นมาจากการประชุมเอิร์ท ซัมมิต เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงการยอมรับ ความสำนึกและตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเป็นความร่วมมือของมนุษยชาติครั้งที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง นายมุฮัมหมัด นาวาซ ฮาริฟ ประธานกลุ่ม G-77 (กลุ่มประเทศกำลังพัฒนา) ได้กล่าวว่า “สิ่งที่คาดหวังจากการประชุมครั้งนี้คงจะไม่บรรลุอย่างเต็มที่ แต่เราทั้งหลายจะออกจากกรุงริโอ เดอ จาเนโร ไปด้วยความสำนึกใหม่ สำนึกแห่งความกระตือรือร้นมุ่งมั่น และมีเจตน์จํานงอันแน่วแน่ที่จะทำงานเพื่อระเบียบโลกที่มีความเท่าเทียมและมีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยยิ่งขึ้น” มอริส สตรอง ประธานการจัดประชุมครั้งนี้ กล่าวว่า “ไม่มีใครสามารถกล่าวได้ว่า การประชุมครั้งนี้ล้มเหลว เพราะการประชุมครั้งนี้ได้วางพื้นฐานความสำเร็จอย่างงดงาม สำหรับอนาคตแล้ว” (จุไร ทัพวงษ์, 2536)

2.4 การกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม

การจัดการสิ่งแวดล้อมจำเป็นจะต้องมีการควบคุมมลภาวะให้เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงต้องมีการกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมเสียก่อน เช่น มาตรฐานน้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรม จากชุมชน มาตรฐานการปล่อยอากาศเสีย แล้วควบคุมให้เป็นไปตามที่มาตรฐานกำหนดไว้ การกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม ควรจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมและคุณภาพของสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัยของประชาชนด้วย บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน ประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชนจะมีบทบาทสำคัญมากต่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แนวความคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนจะ

สำเร็จได้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนานี้ กล่าวคือ ประชาชนในท้องถิ่นสามารถกำหนดความต้องการพื้นฐานของตนเอง สามารถกำหนดโครงการพัฒนาเพื่อสนองความต้องการพื้นฐานอันจะมีส่วนช่วยให้โครงการดำเนินการต่อไปได้ ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม การสร้างจิตสำนึก และทัศนคติที่ถูกต้องให้กับประชาชนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องรีบกระทำ เพราะไม่มีเวลาสำหรับสิ่งแวดล้อมอีกแล้ว

2.5 ผู้หญิงกับการผลิตทางเศรษฐกิจ

ได้มีการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการผลิตทางเศรษฐกิจของสตรีชนบท รวมไปถึงอำนาจการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ภายในครอบครัว โดยแบ่งออกเป็นภาค ดังนี้

ภาคกลาง รัชนิกร ทิพยวาน (2525) ได้ศึกษาพบว่า ในการทำนาผู้หญิงมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ถึงแม้ว่าผู้ชายมักจะทำงานที่ต้องใช้แรงมาก เช่น ไถนา แต่ผู้หญิงก็ช่วยทำเมื่อผู้ชายพัก และนอกจากนี้ผู้หญิงยังทำงานจักสาน เก็บผัก ผลไม้ไปขายที่ตลาด Hanks, Lucian and Jane Hanks (1963) พบว่าผู้หญิงในชนบททำงานในทุ่งนาเคียงข้างกับผู้ชาย ผู้หญิงจะเป็นฝ่ายออกไปรับจ้างนอกบ้านและขายของในตลาด ขณะที่ผู้ชายอยู่บ้านเพื่อดูแลเครื่องมือการเกษตร Apornpun Chansawang (1977) ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงชาวนา จะทำการเกษตรร่วมกับสามี ทำสวนผลไม้และเลี้ยงสัตว์

ภาคเหนือ Moy, Tang Yong and Uraivan Tankimyong (1976) ได้ทำการศึกษาพบว่า ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการผลิตทางการเกษตรมากและรวมถึงการทำงานบ้านด้วยผู้หญิงทำงานมากกว่าผู้ชาย ในช่วงทำนา ทั้งผู้หญิงและผู้ชายจะทำงานในนาตลอดทั้งวัน แม้ว่าจะทำงานแตกต่างกัน แต่ผู้หญิงก็จะทำงานทั้งวันและยังต้องเตรียมอาหาร ส่วนในหน้าแล้งจะทำงานอื่น ๆ เช่น ขายผลไม้ Potter, Jack (1977) Mougne, Christine (1978) ได้ศึกษาว่าผู้หญิงจะรับผิดชอบงานบ้านและทำงานในนา ไม่ว่าจะปลูกข้าวหรือเกี่ยวข้าว และยังมีขายสินค้าต่าง ๆ ในตลาด และผู้หญิงจะมีบทบาทสูง Yougyuth Chamlamwong (1985) ที่ศึกษาในชนบท ทั้งผู้ชายและผู้หญิงมีความสำคัญเท่าเทียมกันในการทำงานทุก ๆ อย่าง และ Rapeepun Jaisaard and Benjavan Tongsir (1980) พบว่าผู้หญิงทำงานโดยเฉลี่ย 15.4 ชั่วโมงต่อวัน ในขณะที่ผู้ชายทำงาน 12.3 ชั่วโมงต่อวัน เพราะผู้หญิงต้องรับผิดชอบงานบ้านด้วย การศึกษาของ เบญจพรรณ ชินวัตรและคณะ (2530) พบว่าผู้ชายและผู้หญิงมีส่วนร่วมในการเพาะปลูกอย่างมาก เกษตรกรหญิงที่ทำ

การเกษตรมากที่สุดและทำงานเพาะปลูกคิดเป็นร้อยละ 63-65 ของเวลาทำงานของฝ่ายชาย ในการเลี้ยงสัตว์เล็ก ผู้หญิงทำงานมากกว่าผู้ชาย

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ Klausner, William J. (1972) ศึกษาพบว่า ผู้ชายจะทำงานที่ใช้แรงงานมากในการทำนา เช่น ไถนา ตัดต้นไม้เพื่อเตรียมพื้นที่ในการเพาะปลูก ช่วยกันหาปลา และช่วยกันทำสวนครัวสำหรับการเตรียมอาหาร ส่วนหน้าที่ของผู้หญิงก็คือน้ำและทอผ้า ผู้ชายมีหน้าที่เผาถ่านและทำงานไม้ การมีส่วนร่วมอย่างเท่ากันในการทำนาและการเกษตร วิไลวัจน์ กฤษณะภูติ (2528) ศึกษาบทบาทของสตรีทางด้านเกษตร พบว่าไม่ว่าจะทำนาหรือปลูกผัก ทั้งหญิงและชายจะมีลักษณะช่วยกันทำ Amara Pongsapich (1987) พบว่าผู้หญิงทำงานหนัก โดยเฉพาะในฤดูทำนาเพราะผู้หญิงจะต้องทำงานทั้งวัน และยังต้องทำงานบ้านและดูแลลูกอีกด้วย ผู้หญิงในภาคอีสานก็เช่นเดียวกับผู้หญิงในภาคอื่น ๆ ที่มีบทบาทค่อนข้างสูงในการค้าขาย และยังมีความชำนาญในทางเศรษฐกิจมากกว่าผู้ชาย

ภาคใต้ Chavivun Prachuabmoh (1986) ศึกษาพบว่าในชุมชนชาวมุสลิม ผู้หญิงและผู้ชายจะช่วยกันทำนา ผู้ชายจะทำตระกร้า และผู้หญิงจะทอเสื่อ นำของไปขายตลาดในเมือง ส่วนในการทำประมงจะมีการแบ่งงาน ระหว่างเพศค่อนข้างชัดเจน คือผู้หญิงจะไม่ออกไปหาปลา โดยมีข้อห้ามต่าง ๆ ผู้หญิงจะทำหน้าที่คัดและขายปลาหลังจากที่ผู้ชายออกทะเลไปหาปลามาแล้ว

จากการศึกษาข้างต้น พบถึงแง่มุมต่าง ๆ ในเรื่องอำนาจการตัดสินใจของผู้หญิงในสังคมเกษตร แต่เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดแล้ว สามารถที่จะพบแบบแผนในเรื่องการตัดสินใจนี้ได้ คือ ผู้ชายจะเป็นผู้ตัดสินใจหลักในเรื่องการเกษตร โดยผู้หญิงมีส่วนร่วม มากน้อยขึ้นกับการมีส่วนร่วมในการผลิตของผู้หญิง ในขณะที่ผู้หญิงเป็นผู้ตัดสินใจหลักในเรื่องเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในบ้าน ส่วนเรื่องที่มีการรับผิดชอบร่วมกัน เช่น เรื่องการดูแลบุตร การซื้อของใช้ที่ใช้ร่วมกัน เช่น อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้าน จะเป็นการตัดสินใจร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงอำนาจนอกครัวเรือนออกไป ในเรื่องของชุมชน การตัดสินใจในเรื่องของสาธารณะ ผู้หญิงไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องเลย ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (2536) พบว่า ผู้หญิงทางภาคใต้ไม่มีความเท่าเทียมกันที่เห็นชัดที่สุด คือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาและการเมือง และเรื่องของชุมชน การที่ผู้หญิงมีบทบาทที่จำกัดภายในครัวเรือนในสังคมเกษตรแบบดั้งเดิม คงจะไม่มีผลกระทบทางลบต่อผู้หญิง เพราะว่าความสัมพันธ์กับสังคมภายนอกมีไม่มาก กิจกรรมต่าง ๆ นอกหมู่บ้านมีไม่มาก กลุ่มเครือญาติเปรียบเสมือนศูนย์รวมของกิจกรรม ไม่ว่า

จะในด้านเศรษฐกิจ พิธีกรรม การควบคุมทางสังคม และผู้หญิงมีส่วนสำคัญในการสืบทอดกลุ่มเครือญาติ

2.6 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและฐานะของผู้หญิงในชนบท

ระบบการผลิตทางการเกษตรของไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบการผลิตเพื่อบริโภค เป็นเพื่อจำหน่าย แต่การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นไปอย่างรวดเร็วในช่วง 30-40 ปีที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวิถีชีวิตของคนในชนบท เกษตรกรจำนวนมากไม่น้อยสูญเสียที่ดิน รายได้จากการเกษตรไม่พอเพียงต่อการบริโภค เนื่องจากต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น เพราะจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ในการผลิต

สำหรับผู้หญิง เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการผลิต จึงทำให้การผลิตเพื่อจำหน่าย กลายเป็นระบบการผลิตหลัก Anan Ganjanapan (1984) พบว่าเศรษฐกิจทางภาคเหนือผูกพันกับระบบตลาดมากขึ้น ทำให้ที่ดินที่เป็นมรดกตกทอดกันมา เปลี่ยนไปเป็นของคนอื่นที่สามารถที่จะซื้อได้มากขึ้น ผู้หญิงเป็นแรงงานราคาถูกในภาคบริการและภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมได้มีการว่าจ้างแรงงานผู้หญิงเป็นจำนวนมาก สตรีในภาคเกษตรมีโอกาสน้อยมากในการพัฒนาตนเอง ผู้ชายมีโอกาสมากกว่าในการเข้าฝึกอบรมเทคนิคใหม่ ๆ ผู้หญิงมีโอกาสหาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพโดยผ่านการอบรมน้อยกว่าผู้ชาย สถานการณ์ที่ผู้หญิงที่เข้าไปเกี่ยวข้องในสังคมหรือชุมชน เพราะผู้หญิงก็จะมีอำนาจการตัดสินใจเท่า ๆ กับงานที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิต และจุดสำคัญของสถานภาพของผู้หญิง คือ ครัวเรือน มีสภาพเป็นชุมชน และการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศ

2.7 ลักษณะเศรษฐกิจของครัวเรือนในชนบท

คนในชนบทส่วนใหญ่ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักและทำตลอดปี สำหรับงานเกษตรกรรมที่ทำการทำนา ทำสวน ทำไร่และเลี้ยงสัตว์ โดยสมาชิกของครัวเรือนช่วยกันทำ และอาจจะมีการจ้างแรงงานนอกครัวเรือนบ้างเป็นบางครั้ง มีการทำการเกษตรเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลักและมีเพียงส่วนน้อยเพื่อจำหน่าย พืชที่ปลูกคือ ข้าว ส่วนพืชเศรษฐกิจคือ มันฝรั่ง มะเขือเทศ และผักสวนครัวต่างๆ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็อาจเนื่องมาจาก ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน ปัญหาเกี่ยวกับเงินทุน ปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับการเพาะปลูก ปัญหา ราคาผลผลิตทางการเกษตรที่ลดต่ำลงและอื่น ๆ ประเด็นปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะการทำเกษตรกรรมของครัวเรือนในชนบท จากที่เคยทำเกษตรเป็นหลักไปเป็นการทำเกษตรกรรมเพื่อบริโภคในครัวเรือน ขณะเดียวกันคนชนบทส่วนใหญ่โดยเฉพาะแรงงานชาย ได้หันไปทำงานนอกภาคการเกษตรเพื่อหารายได้มาสู่ครัวเรือน สำหรับงานที่ทำส่วนใหญ่คือ งานก่อสร้าง งานแกะสลักไม้ และงานรับจ้างทั่วไป

1) บทบาทของแรงงานสตรีในการผลิตทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

แรงงานสตรีได้ถูกพิจารณาว่าอยู่ในฐานะผู้ช่วยการผลิตทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในชนบท โดยเฉพาะในการผลิตทางการเกษตร แต่เมื่อเกิดปัญหาในการผลิตทางการเกษตร แรงงานสตรีถือว่าเป็นแรงงานส่วนเกินที่ถูกผลักดันให้ออกจากภาคเกษตรกรรม มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด (2535) แต่เนื่องจากการขยายตัวทางภาคอุตสาหกรรมยังมีปริมาณไม่มากพอที่จะดูดซับแรงงานไว้ได้หมด ประกอบกับแรงงานสตรีส่วนใหญ่ยังมีข้อจำกัดในแง่ของการศึกษาต่ำ และมีภาระต้องดูแลบุตรรวมทั้งสมาชิกในครัวเรือนอีกด้วย ดังนั้นข้อขัดแย้งดังกล่าวจึงทำให้สตรีชนบทส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมได้ อย่างไรก็ตามมีทางออกคือ มีงานอุตสาหกรรมสามารถทำอยู่ที่บ้านซึ่งส่วนมากเป็นงานหัตถกรรมด้านถักทอ ประดิษฐ์ จักสาน ฯลฯ ด้วยเหตุนี้การทำงานอุตสาหกรรมจึงเป็นแนวทางการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจของสตรีในชนบท โดยที่สตรีสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนโดยตรง และสามารถทำงานบ้านรวมถึงการดูแลบุตร สำหรับรายได้ที่ได้จากการทำงานส่วนใหญ่เป็นค่ากับข้าว ค่าเล่าเรียนของลูก ค่าใช้จ่ายอุปโภคในบ้าน รายได้ที่ได้มาเป็นส่วนช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้น

2) อุตสาหกรรมหมู่บ้าน

เมื่อชนบทประสบปัญหาการทำเกษตร เป็นผลให้อุตสาหกรรมกลายมาเป็นทางเลือกของการประกอบอาชีพของคนในหมู่บ้านเกิดมีการสร้างงานในลักษณะของอุตสาหกรรมหมู่บ้านขึ้น กล่าวได้ว่า อุตสาหกรรมหมู่บ้านเป็นรูปแบบหนึ่งของการประกอบการขนาดย่อม และการประกอบการขนาดย่อมนี้ได้ถูกพิจารณาว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศแถบเอเชียตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 70 แต่ในอดีตที่ผ่านมาประเทศไทยกำลังพัฒนาในเอเชียและแปซิฟิก ต่างเริ่มต้นพัฒนาการประกอบการขนาดย่อมในชุมชนเมืองมากกว่าชนบท สำหรับเหตุการณ์ในปัจจุบันปรากฏว่า ประเทศไทยกำลังพัฒนาทั้งหลายต่างจำเป็นต้องกระจายการ

พัฒนาการประกอบการขนาดย่อมออกไปยังส่วนต่าง ๆ ของประเทศ เพราะว่าประชากรเกือบร้อยละ 90 อาศัยอยู่ในชนบท ดังนั้นการประกอบการขนาดย่อมจึงมีความสำคัญในโครงการพัฒนาชนบท เนื่องจากสามารถช่วยบรรเทาความยากจนในชนบทด้วยการที่ช่วยให้คนชนบทได้รับการตอบสนองทางด้านความจำเป็นพื้นฐาน ได้มีการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกัน รวมถึงการจ้างงาน

กรณีในประเทศไทย นโยบายการพัฒนาที่ผ่านมาได้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาการประกอบการขนาดใหญ่ มีการกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาค ซึ่งการลงทุนขนาดใหญ่นี้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นย่อมตกเป็นของนายทุนเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่คนชนบทคงได้รับประโยชน์แค่เพียงการมีงานทำและได้รับค่าจ้างแรงงานเท่านั้น ดังนั้นการประกอบการขนาดย่อมในรูปแบบของอุตสาหกรรมหมู่บ้านจึงน่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ที่รัฐบาลควรทำควบคู่ไปกับการประกอบการขนาดใหญ่เพื่อนำมาซึ่งความสำเร็จในการพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม

3) สตรีกับการประกอบการอุตสาหกรรมในหมู่บ้าน : ทอผ้าและเย็บผ้า

การทำงานทอผ้าและเย็บผ้าของสตรีในหมู่บ้าน เนื่องจากงานทอผ้าและเย็บผ้าเป็นงานที่มีการใช้แรงงานสตรีเป็นจำนวนมาก และเป็นงานที่มีการทำมานานแล้วในหมู่บ้านทางภาคเหนือ แต่ในปัจจุบันงานทอผ้าและเย็บผ้าได้กลายเป็นกิจกรรมที่สตรีทำกันทั่วไปในทุกภาคของประเทศ และได้มีการพัฒนาขึ้นมาจนถึงขั้นการทำเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อมในหมู่บ้าน ซึ่งมีประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจศึกษารายละเอียดดังนี้

(1) สถานภาพในการทำงาน

จากการศึกษาพบว่า สตรีที่ทำงานทอผ้าและเย็บผ้าในหมู่บ้านอาจแบ่งออกได้เป็นสองพวกคือ สตรีพวกหนึ่งอยู่ในฐานะนายจ้างหรือผู้ประกอบการหรือเจ้าของกิจการ สตรีเหล่านี้จำเป็นต้องมีทั้งความรู้ความชำนาญในงานที่ทำรวมทั้งเงินทุนอยู่ในระดับหนึ่ง และอีกพวกหนึ่งอยู่ในฐานะแรงงานรับจ้างซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน แรงจูงใจที่ทำให้สตรีเลือกทำงานประเภทนี้คือ เป็นงานที่สามารถทำอยู่กับบ้านและเฝ้าบ้านได้ด้วย

(2) ลักษณะการทำงาน

สตรีแม่บ้านส่วนใหญ่สมัครใจที่จะทำงานทอผ้าและเย็บผ้าอยู่กับบ้านของตนเอง โดยได้ดัดแปลงพื้นที่บางส่วนของบ้านเป็นสถานที่ทำงาน แต่มีสตรีบางส่วนต้องไปทำงานที่บ้านนายจ้าง นอกจากนี้การทอผ้าบางลักษณะ เช่น ผ้าปูที่นอน ที่จำเป็นต้องใช้กี่คู่เพื่อทอสองคนพร้อมกัน

อย่างไรก็ตาม สตรีที่ทำงานทอผ้าและเย็บผ้าก็มีส่วนที่เหมือนกันในแง่ของคุณลักษณะส่วนบุคคล สำหรับส่วนที่แตกต่างกันคือ สตรีที่ทำงานเย็บผ้าส่วนใหญ่ครัวเรือนมิได้ทำการเกษตร ดังนั้นสตรีแม่บ้านจึงเย็บผ้าตลอดปี ส่วนสตรีที่ครัวเรือนยังคงทำการเกษตรอยู่ ก็จำเป็นต้องหยุดเย็บผ้าในช่วงฤดูกาลเกษตร ในขณะที่สตรีที่ทำงานทอผ้า นั้น ยังคงทำการเกษตรอยู่ จึงทำงานทอผ้าเฉพาะช่วงที่ว่างจากงานเกษตร ประกอบกับงานทอผ้าไม่เหมาะที่จะทำในฤดูฝน

(3) การจัดการ

ในแง่การจัดการคือ กฎเกณฑ์การว่าจ้าง การควบคุมการผลิตและเงินทุน เนื่องจากการทำงานทอผ้าและเย็บผ้ามีความยืดหยุ่นในการทำงานค่อนข้างมาก ดังนั้นกฎเกณฑ์การว่าจ้างจึงต้องกำหนดตามผลงานที่ทำได้คือ นายจ้างจ่ายค่าจ้างคิดราคาเป็นเมตรหรือเย็บผ้าจะคิดเป็นค่าจ้างต่อชิ้น และนายจ้างจะจ่ายค่าจ้างเป็นรายวันหรือรายเดือนแล้วแต่จะตกลงกัน

(4) รายได้

จากการศึกษาพบว่า สตรีทอผ้ามีรายได้วันละ 68.16 บาท หรือเดือนละ 1,638.60 บาทโดยเฉลี่ย ในขณะที่สตรีเย็บผ้ามีรายได้วันละ 93.48 บาทหรือเดือนละ 2,682.50 บาทโดยเฉลี่ย แต่ว่ารายได้ของทั้งสองกลุ่มอยู่ในเกณฑ์ต่ำเมื่อเทียบกับอัตราค่าจ้างแรงงานในภาคอุตสาหกรรม หากสูงกว่ารายได้จากการทำงานในภาคเกษตรกรรมทั่วไป

(5) แนวโน้มงานทอผ้าและเย็บผ้าในอนาคต

งานทอผ้าและเย็บผ้ายังคงเป็นอาชีพที่อยู่ในความนิยมของสตรีแม่บ้านในหมู่บ้านเนื่องจากเป็นงานที่มีรายได้ดีและเป็นงานที่มีให้ทำในหมู่บ้าน และที่สำคัญเป็นงานที่มีให้ทำตลอดปี แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าในบางหมู่บ้านมีปริมาณงานไม่พอกับความต้องการทำของสตรี และที่สำคัญว่านั่นทำให้เกิดปัญหาทางด้านค่าจ้างแรงงาน

2.8 สตรีในชนบท

ในประเทศกำลังพัฒนาสตรีชนบทเป็นผู้ปฏิบัติการที่สำคัญในกระบวนการพัฒนา แผนการต่าง ๆ ที่จะให้ความรู้และมุ่งหมายที่จะเพิ่มผลและพัฒนาชนบท เพื่อจัดหาบริการสร้างเสริมสุขภาพที่ดีให้แก่ประชาชน จะไม่ประสบผลสำเร็จได้ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือจากสตรีในชนบท การจัดการให้สตรีที่ทำงานเกษตรกรรมและงานอุตสาหกรรมในชนบทมีโอกาสมหาวิทยาลัยค่าจ้างแรงงาน แต่ก็มิใช่ว่าจะแก้ปัญหาได้ทั้งหมด ส่วนใหญ่สตรีที่ยากจนจะต้องแบกรับภาระด้านภาระงานและระดับการศึกษา การอบรมและการรู้หนังสือของสตรีอยู่ในขั้นต่ำ เพราะฉะนั้นจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะต้องทำการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับบทบาทผู้ดักฎหมายที่จะรองรับ

สิทธิและฐานะที่เสมอภาคของสตรี ซึ่งเป็นเรื่องที่ยังขาดอยู่และยังแก้ปัญหาไม่ได้เพียงพอ ประเด็นขั้นพื้นฐานก็คือสตรีและบุรุษควรเข้าไปมีบทบาทในวิถีทางและกระบวนการของการพัฒนาและในเรื่องผลประโยชน์ที่จะได้รับ เพื่อเหตุผลที่มีแรงผลักดันอยู่ทั้งในด้านความ ยุติธรรมและการพัฒนา การกีดกันสตรีในครัวเรือนให้กลายเป็นผู้ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง สิทธิ การครอบครองที่ดินของสตรีที่เคยยึดถือกันมา แต่ก่อนนั้นอาจสูญเสียไปเมื่อรัฐบาลได้เข้าไปแทรกแซงเกี่ยวกับการจัด โฉนดที่ดินให้เป็นแบบเดียวกันอย่างเป็นทางการและจดทะเบียน ครอบครอง โดยให้ถือว่าผู้ชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัวเป็นเจ้าของที่ดิน (ซูศรี กี่คำรงค์กุล, 2526)

กิจกรรมของสตรีนอกภาคเกษตรกรรม สตรีในชนบทมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ดูแลบ้านเรือนและไร่นาของครอบครัว จนกระทั่งการมีส่วนร่วมสร้าง สรรค์เศรษฐกิจของชุมชนและชนบท ในอดีตสตรีชนบทได้รับการส่งเสริมให้ทำอุตสาหกรรม ในครัวเรือน ซึ่งมักใช้เวลา และให้รายได้ต่ำ ปัญหาของอุตสาหกรรมในครัวเรือน ได้แก่ ความ ต้องการของตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการแตกขยายประเภทของผลิตภัณฑ์ การควบคุม คุณภาพ การพัฒนาทักษะในด้านการตลาด ความไม่แน่นอนของราคาวัตถุดิบ ตลอดจนการขาด ความสามารถในการบริหารและการจัดการ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นการเพิ่มปัญหาในการเอา ไรด์เอาเปรียบ เนื่องจากการจ่ายค่าจ้างเป็นลักษณะจ่ายตามจำนวนชิ้นที่ผลิตได้ คนงานจึงต้อง ทำงานวันละ 10-14 ชั่วโมง กว่าจะได้รับค่าตอบแทนที่เท่ากับค่าแรงขั้นต่ำ

ธุรกิจนอกภาคเกษตรกรรม มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชนบทไทย ใน ระดับหมู่บ้าน ประเภทของธุรกิจนั้นมีหลากหลาย เช่น การทอผ้าไหม และผ้าฝ้าย การทำเครื่อง ปั้นดินเผา ทอเสื่อ การทำผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา การทำผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ การทำดอกไม้ ประดิษฐ์ การเจียรนัยเพชรพลอย และการตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป โดยต้องอาศัยทักษะความ ชำนาญเฉพาะทาง ตลอดจนวัตถุดิบที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นและราคาถูกมาใช้ในการผลิตสินค้า ตามความต้องการของตลาดให้มากขึ้น และผู้ประกอบการในท้องถิ่นก็ควรจะได้รับ การเพิ่มพูน ทักษะในการผลิต การจัดการและการตลาดด้วย (สุชีรา ทอมสัน, 2537)

สตรีกับสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างยิ่ง สตรีผู้ซึ่งเป็นหนึ่งของประชากร โลก และสตรีส่วนใหญ่จะเป็นผู้ดูแลสมาชิกในครอบครัว หน้าที่ของสตรีในชนบทจะเกี่ยวกับการ นำทรัพยากรมาใช้ในการดำรงชีวิต เศรษฐกิจ และการจัดสรรสภาพแวดล้อมหรือ ทรัพยากรธรรมชาติในครัวเรือน บทบาทของสตรียังครอบคลุมถึงการอบรมบุตรให้เป็นคนดี และเป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมที่ดี ในยุคโลกาภิวัตน์ การวางมาตรฐาน คุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ทุกประเทศให้ความสนใจ ในบางประเทศได้เริ่มนำประเด็นสิ่ง

แวดล้อมมาเป็นข้อต่อรองทางการค้า เช่น สินค้าที่ส่งไปจำหน่ายต้องไม่มีส่วนไปทำลายสิ่งแวดล้อมหรือมีขั้นตอนการผลิตที่ไม่ทำลายสภาวะแวดล้อม เมื่อสิ่งแวดล้อมโดยรวมอยู่ในสภาพที่ดีก็จะไม่ก่อให้เกิดความแห้งแล้ง อุทกภัยและมลภาวะ ดังนั้นทั้งภาครัฐและเอกชนจึงส่งเสริมให้ทั้งสตรีและบุรุษมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้สตรีเข้าไปมีบทบาท ทั้งในการกำหนดนโยบาย การวางแผน การให้การศึกษา การพัฒนา การอนุรักษ์ การประเมินผล และที่สำคัญการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทุกระดับ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับสากล เพราะสตรีมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผล

เรื่องสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน หรือสังคม ต้องร่วมกันนำกลยุทธ์ในการรักษาสิ่งแวดล้อมไปสู่การปฏิบัติให้ได้ จึงตระหนักว่าสตรีและบุรุษ เป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก ซึ่งผลกระทบทั้งในทางบวกและลบที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมเกิดกับทั้งสองฝ่ายเท่าเทียมกัน ปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่กำลังร่อยหรอลงทุกวัน ควรจะร่วมมือกันรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น ฉะนั้นคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเห็นชอบร่างนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 (แผน 20 ปี) แผนนี้มีความมุ่งหมายที่จะให้มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศ ให้เกื้อกูลและไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยจะส่งผลให้การพัฒนาประเทศ เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและเสริมสร้างคุณภาพแห่งชีวิตของประชาชน

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 (แผน 20 ปี) ประกอบด้วย 6 นโยบายหลัก คือ

1) นโยบายทรัพยากรธรรมชาติ กำหนดให้เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ประสานการใช้ประโยชน์และลดปัญหาความขัดแย้ง รวมทั้งเร่งรัดและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม ให้เป็นปัจจัยพื้นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการจากส่วนกลางไปสู่ภูมิภาคอย่างเป็นระบบ

2) นโยบายป้องกันและขจัดมลพิษ ลดและควบคุมปัญหามลพิษอันเนื่องมาจากชุมชน เกษตร การอุตสาหกรรม คมนาคม และกิจกรรมก่อสร้าง ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ซึ่งมีความสำคัญทางเศรษฐกิจเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดความสมดุลของระบบนิเวศ

3) นโยบายแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม ให้มีศักยภาพที่เหมาะสมและเป็นมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของประเทศ

4) นโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชน ให้จัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียว เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

5) นโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างสมรรถนะของชุมชนในทุกกระดับให้มีความเข้มแข็งและเกิดกระบวนการความร่วมมือในการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ

6) นโยบายทางเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม พัฒนาและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม (วาสน์ สอาดพรรค, 2539 : 77-78)

2.9 สตรีกับประเด็นต่าง ๆ ด้านสิ่งแวดล้อม

ความสัมพันธ์ระหว่างสตรีกับสิ่งแวดล้อม ด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องเกี่ยวกับที่ดิน น้ำ ป่าไม้ ฯลฯ โดยจะมีรายละเอียดความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) สตรีกับที่ดิน

ในอดีตที่ผ่านมา ในระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพที่มนุษย์มีชีวิตอยู่มาแล้วหลายศตวรรษ สตรีมีบทบาทเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ โดยเฉพาะในเรื่องที่ดิน ทั้งในบทบาทของผู้จัดการด้านการผลิตอาหารและผู้จัดการการบริโภคของตนเองและครอบครัว ดังนั้น สตรีจึงสั่งสมองค์ความรู้อันมหาศาลเกี่ยวกับวิธีการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืนยาวนาน ส่วนด้านบริโภคนั้น สตรีก็รู้วิธีการทั้งในยามปกติและยามวิกฤต

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจโดยที่สัดส่วนของเศรษฐกิจเพื่อขายมีเพิ่มมากขึ้น และสัดส่วนของเศรษฐกิจแบบยังชีพต้องลดลง สตรีต้องทำงานหนักเป็นสองเท่า โดยต้องรับภาระเศรษฐกิจแบบยังชีพ พร้อมทั้งเพิ่มเวลาที่ต้องใช้กับเศรษฐกิจเพื่อการตลาด การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจดังกล่าว มีดังต่อไปนี้

ก. การปลูกพืชชนิดเดียวแทนการปลูกพืชหลายชนิด เมื่อมีการปลูกพืชชนิดเดียว คือ พืชเศรษฐกิจ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพืชที่ใช้กินเอง ไม่ได้ ก็แปลว่าสตรีต้องสูญเสียพืชที่ใช้กินเอง และเท่ากับว่าแหล่งอาหารดั้งเดิมได้หมดไป เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่จุดของการผลิต ก็ต้องมีปฏิริยาต่อเนื่องมาถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการบริโภค อาหารที่บริโภคเริ่มหมดความหลากหลาย เพราะแม่บ้านต้องซื้อพืชผักชนิดเดียวจากตลาดที่มีอยู่และรวมทั้งค่านิยมแบบใหม่ ที่เกี่ยวกับวิธีการกินอาหารด้วย

ข. การนำเอาเครื่องจักรมาใช้ เมื่อมีการเพาะปลูกขนาดใหญ่ และมีการเร่งการเพาะปลูก แรงงานคนและแรงงานสัตว์ที่เคยทำอยู่ก็ไม่สามารถรับภาระได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องนำเครื่องจักรมาใช้เพื่อผ่อนแรง ผลจากการนำเครื่องจักรมาใช้ในการเกษตรนั้นมีผลสองประการต่อสตรี คือ ในด้านหนึ่งเครื่องจักรสมัยใหม่ต้องใช้แรงงานอย่างมากที่สตรีไม่อาจทำได้ เช่น รถไถนา จึงทำให้สตรีหมดบทบาทในการผลิตบางส่วน ในอีกด้านหนึ่งส่วนมากเครื่องจักรที่นำมาใช้ผ่อนแรงนั้นจะผ่อนในส่วนที่เป็นงานของบุรุษ เช่น การไถ การคราด

ก. การคัดเลือกพันธุ์พืช ในอดีตเกษตรกรจะเลือกใช้พันธุ์พืชหลายพันธุ์เพื่อให้เหมาะสมกับพื้นดิน การจัดจังหวะการผลิต และแรงงานในครอบครัว ตามปกติเมล็ดพืชที่จะให้เพาะปลูกในครั้งต่อไป เมล็ดเหล่านี้จะมีลักษณะทนทานต่อภูมิอากาศแบบต่าง ๆ ทั้งความแห้งแล้ง ขาดน้ำ และอันตรายจากแมลง ในการคัดเลือกพันธุ์นี้สตรีจะมีส่วนร่วมอย่างสูง แต่เมื่อทำการผลิตเพื่อจำหน่าย เกษตรกรต้องหันมาใช้พันธุ์พืชที่ซื้อจากข้างนอก และไม่สามารถจะเพาะปลูกครั้งต่อไปด้วยการคัดเลือกพันธุ์เก็บเอาไว้เองได้ ทั้งนี้เพราะเมล็ดพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูงขึ้น จะมีลักษณะอ่อนแอ ดังนั้นในทุกปีเกษตรกรจึงไม่สามารถพึ่งพาตนเองด้านการคัดเลือกพันธุ์พืชได้ และต้องขึ้นต่อภายนอก รวมทั้งสตรีก็หมดบทบาทในการผลิตส่วนนี้ด้วย

ง. การใช้ปุ๋ย การเลือกใช้พันธุ์ข้าวแบบใหม่ไม่ก็สายพันธุ์ที่แม้จะให้ผลผลิตสูง พันธุ์พืชเหล่านี้ต้องใช้ปุ๋ยและน้ำมาก ปุ๋ยธรรมชาติที่เคยมีจากฟาง มูลวัวควาย ก็ไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องซื้อปุ๋ยเคมีมาใช้ การใช้ปุ๋ยเคมีที่ทำมาจากผลิตภัณฑ์น้ำมันเป็นเหตุทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ และยังมีสารพิษตกค้างในน้ำ ผลกระทบต่อเนื่องเป็นลูกโซ่

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากการใช้ที่ดินนั้นได้ ทำลายทั้งบทบาทของสตรี และยังทำลายการพึ่งตนเองที่เคยมีอยู่ของชาวชนบท นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบให้ทั้งแก่สิ่งแวดล้อมและสตรีไปพร้อม ๆ กัน ในส่วนที่เกี่ยวกับชนชาตินั้น จากการใช้เทคโนโลยีแผนใหม่ทางการเกษตรทำให้ได้ข้อสรุปว่าปัจจุบันนี้การพังทลายของดิน การชะล้างความอุดมสมบูรณ์ของหน้าดิน การที่พื้นดินแห้งเป็นทะเลทราย การเปลี่ยนสภาพดินเป็นดินเค็มหรือเป็นกรดต่างมากเกินไปนั้น มิใช่มีสาเหตุมาจากธรรมชาติหากแต่เกิดมาจากการใช้ที่ดินอย่างไม่ถูกต้องของมนุษย์ และเบื้องหลังที่แท้จริงของการเร่งการผลิตทางการเกษตรขนาดใหญ่จนจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่นั้น ก็เนื่องมาจากตลาดการค้าอาหารโลก

2) สตรีกับการจัดหาน้ำ

“ น้ำเป็นต้นกำเนิดของชีวิตทั้งหลาย ” เป็นข้อความที่แสดงให้เห็นถึงการตระหนักถึงความสำคัญของน้ำในสายตาของคนโบราณ ดังที่ได้แสดงออกในประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งน้ำจะต้องมีบทบาทพร้อมด้วยเสมอ แต่ในสมัยนี้น้ำได้กลายเป็นทรัพยากรที่หาได้ง่าย ๆ จนกระทั่งมาถึงปัจจุบันมนุษย์กำลังต้องเผชิญหน้ากับวิกฤตการณ์เรื่องน้ำอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน คือ การขาดแคลนน้ำสะอาดสำหรับใช้ดื่มกิน จนกระทั่งสหประชาชาติต้องประกาศให้ทศวรรษ 1981-1990 เป็นทศวรรษแห่งการจัดหาน้ำดื่ม น้ำใช้ที่สะอาดให้เพียงพอสำหรับทุกคน และในการนี้สหประชาชาติยังได้ระดมเอาไว้อย่างชัดเจนว่าเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้จะเป็นจริงได้ ก็ต่อเมื่อได้เปิดโอกาสให้สตรีได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการวางแผน การดำเนินการ และการจัดการเรื่องการใช้ น้ำ

มนุษย์ในยุคปัจจุบันจึงต้องเผชิญหน้ากับปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำสะอาดได้ทั้งที่เป็นปัญหาที่ไม่น่าจะเกิดขึ้น นับเป็นเวลาหลายพันปีมาแล้วที่ปริมาณของแหล่งน้ำดื่มและน้ำใช้ของมนุษย์มีอยู่อย่างสม่ำเสมอไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้โดยอาศัยวัฏจักรของการหมุนเวียนและการทำความสะอาดตัวเองของธรรมชาติ จนเมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจที่เริ่มจะมีการสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำ เพื่อนำน้ำมาใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม และเขตชุมชนเมืองซึ่งเป็นการแย่งน้ำจากชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อน้ำเสียน้ำที่ใช้แล้วจากระบบอุตสาหกรรมและชุมชนเมืองไม่ได้ผ่านการบำบัดและการทำให้หมุนเวียนให้กลับเป็นน้ำสะอาดดั้งเดิม

อีกสาเหตุหนึ่งของการขาดแคลนน้ำมาจากความแห้งแล้งที่เพิ่มมากขึ้น มิได้มีสาเหตุจากธรรมชาติเท่านั้น แต่มาจากการที่มนุษย์ได้เข้าไปแทรกแซงการใช้ธรรมชาติอย่างผิดวิธี ความแห้งแล้งที่เกิดขึ้นอย่างยาวนานนั้นเป็นผลมาจากการปลูกพืชเศรษฐกิจมากเกินไป การปลูกหญ้าเพื่อทำปศุสัตว์ การทำลายป่า รวมทั้งการสร้างเขื่อน

3) สตรีกับป่า

ก. สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจร่วมกันเป็นประการแรก คือ คำนิยามซึ่งสะท้อนถึงการรับรู้ของคำว่า “ป่า” ป่ามิใช่ที่ที่มีต้นไม้มายืนเข้าแถวรวมกันเหมือนดั่งเช่นป่ายูคาลิปตัส ป่ายางพารา แต่ป่าเป็นระบบของชีวิตที่เกี่ยวพันโยงใยระหว่างหลายสิ่งหลายอย่าง นับตั้งแต่ที่ดิน อากาศ น้ำ ความชื้น ฟัน สัตว์ พืช และสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับป่า นั้น มนุษย์เราได้สิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมากมายหลายอย่างจากป่า เริ่มตั้งแต่ไม้ สัตว์ ผัก ผลไม้ น้ำผึ้ง สมุนไพร เครื่องเทศ ปุ๋ยธรรมชาติ อาหารสำหรับสัตว์ วัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรม เช่น น้ำมัน ยาง ใย สำหรับทอผ้า หวาย ฯลฯ

ข. ความเข้าใจผิดบางประการเกี่ยวกับบทบาทชาย-หญิง เมื่อครั้งยังอยู่ในเศรษฐกิจแบบยังชีพ บทบาทของบุรุษในฐานะ “ผู้ล่าสัตว์” นั้นเป็นส่วนสำคัญของการหาอาหาร การล่าสัตว์ของบุรุษยังไม่สามารถทำให้คนในชุมชนหรือครอบครัวดำรงชีพได้ นอกเสียจากว่าต้องมีสตรีทำหน้าที่เป็น “ผู้เก็บรวบรวมอาหาร” เท่านั้น ทุกคนจึงจะมีอาหารกินอย่างพอเพียง แหล่งที่สตรีใช้ทั้งหาอาหารให้มนุษย์ หาอาหารแห้งให้สัตว์ และหาเชื้อเพลิงมาใช้ในครอบครัวนั้น ก็คือป่า ดังนั้นชีวิตของสตรีในชนบทจึงผูกพันกับป่าอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้สตรีจึงมีภูมิความรู้อันมหาศาลเกี่ยวกับป่า สตรีรู้จักว่าต้นไม้แต่ละประเภทจะใช้ทำอะไร เช่น ทำอาหาร ทำเครื่องใช้เครื่องครัว ทำเครื่องนุ่งห่ม ทำยารักษาโรค และจะมีวิธีการใช้ต้นไม้อย่างไรให้ยั่งยืนยาวนาน

ค. สตรีในฐานะแพะรับบาป เมื่อมีความสำนึกเรื่องป่าไม้ถูกทำลายมากขึ้น สตรีก็มักจะตกเป็นแพะรับบาปว่าเป็นผู้ทำลายป่าไม้ ทั้งนี้เพราะบทบาทสตรีเป็นผู้ใช้ป่าไม้ที่เห็นชัดเจน ในกรณีเช่นนี้มักจะไม่เป็นจริงทั้งนี้เพราะการเก็บไม้ไปทำเชื้อเพลิงตามประเพณีดั้งเดิมนั้น สตรีจะเก็บเฉพาะเศษไม้เพื่อมาทำฟืนเท่านั้น ส่วนข้อกล่าวหาที่ว่าสตรีชนบทได้หักล้างางพงทำลายป่าจนหมดสภาพเพื่อเอาพื้นที่ป่ามาทำไร่ปลูกพืชเศรษฐกิจ หรือเพื่อทำที่นา ในกรณีนี้อาจจะมีส่วนจริงอยู่มาก ดังเช่นกรณีป่าสงวนในแถบภาคอีสานของไทยได้ลดจำนวนลง อย่งไรก็ตามเพื่อความเป็นธรรมก็ต้องพิจารณาว่าอะไรเป็นปัจจัยที่ผลักดันอยู่เบื้องหลังการทำลายป่าอย่างแท้จริง ตัวการแท้จริงที่ทำลายป่าก็คือ ระบบการเกษตรแบบปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อจำหน่ายความทันสมัยต่าง ๆ ความต้องการใช้ไม้เพื่อปลูกสร้างและทำเฟอร์นิเจอร์ของคนในเมือง ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ระบบการรักษาป่าตามแบบประเพณีที่เคยมีอยู่หมดไป

ง. สตรี : ม้านอกสายตาของการพัฒนาป่าไม้ เมื่อป่าไม้กลายเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าในระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมนั้น สตรีมิได้เป็นม้านอกสายตาในเรื่องป่าไม้เลยทั้ง ๆ ที่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในระบบเก่า ตัวอย่างเช่นในคณะวนศาสตร์ของหลายมหาวิทยาลัยไม่รับสตรีเข้าเรียนวิชาป่าไม้ โดยอ้างว่าเป็นวิชาที่หนักเกินไปสำหรับสตรี จำนวนสตรีที่ทำงานอยู่ในกรมป่าไม้ของไทยมีไม่ถึง 30 เปอร์เซนต์ ในการจัดการฝึกอบรมเรื่องเกี่ยวกับป่าไม้มีสตรีมาร่วมน้อยมาก แม้แต่ในระดับโลก ทั้ง ๆ ที่สตรีเป็นผู้ใช้และจัดการเรื่องป่ามากที่สุด แต่เวลาที่มีการประชุมระดับโลกกับการจัดการป่า ก็มีสตรีเป็นตัวแทนเข้าร่วมไม่ถึง 10 เปอร์เซนต์